

LBRIS

We know
books

Editor: Vasile Burlui

Redactor: Marius Chelaru

Corectură: Ștefan Bălan

Tehnoredactare și coperta: Paul Gorban

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SPIRIDON, CASSIAN MARIA

Gândurile cu vedere ale lui Nichita Stănescu /

Cassian Maria Spiridon – Iași: Cartea Românească

Educațional, 2021

ISBN 978-606-057-137-7

1

Grupul Editorial Cartea Românească Educațional
Copyright © Editura Cartea Românească Educațional,
Iași – 2021

Adresa: IAȘI, Bd Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 2 – 700124.
www.ecredu.ro

Cassian Maria Spiridon

GÂNDURILE CU VEDERE
ALE LUI NICHITA STĂNESCU

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

CUPRINS

ROȘU VERTICAL.....	5
ETIC ȘI ESTETIC	15
GÎNDURILE CU VEDERE ALE LUI NICHITA STĂNESCU.....	
DISCURS ȘI POEZIE	83

CASSIAN MARIA SPIRIDON s-a născut în Iași, România. Absolvent al Facultății de Mecanică a Institutului Politehnic din București.

A fondat noua serie a revistei „Timpul” și a înființat Editura Timpul, pe care o conduce și în prezent. A fondat *Poezia*, revista de cultură poetică, și a fost cofondator și redactor șef al *Caietelor de la Durău*. Din 1995 este director al revistei *Convorbiri Literare*, Iași.

Este membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru al Societății Ziaristilor Români și al Asociației Ziaristilor Români, membru al PEN-Clubului european și președinte al Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Iași.

A debutat (în presa literară) în revistele *Amfiteatru* și *România literară*.

A publicat circa 70 de volume de poezie, critică și eseu.

A primit Premiul Academiei Române pentru poezie, două premii ale Uniunii Scriitorilor din România și alte numeroase premii și distincții. A fost distins cu meritul Cultural în grad de Comandor.

Invitat și participant la festivaluri naționale și internaționale de poezie: Festivalul internațional de Poezie de la Medellin, Columbia, Bienala internațională de Poezie de la Liège, Belgia, Luna culturii românești de la Marsilia, Franța, Întâlnirea Poeților Lumii Latine, Mexic, Festivalul Internațional de Poezie de la Havana, Cuba, Festivalul de poezie Li Bai – Du Fu, Tianshui, China (unde a primit Premiul Internațional pentru Poezie).

Poezia lui a fost tradusă în peste douăzeci de limbi și publicată în volume de autor, în Franța, Germania și China, precum și în numeroase antologii din țară și străinătate.

ROȘU VERTICAL

La sfârșitul acestei luni, dacă ar fi trăit, Nichita Stănescu ar fi împlinit 65 de ani. Din nefericire s-a săvârșit din cele ale vieții la 50 de ani. Presimțindu-și moartea, împreună cu criticul Alexandru Condeescu își face *ordine* în *cuvintele* sale. Astfel, apare postum, în 1985, în două volume, *Ordinea cuvintelor*, la Cartea Românească și în 1990, la Editura Eminescu, *Fiziologia poeziei*, în îngrijirea aceluiași Alexandru Condeescu, de fiecare dată cu specificația „cu acordul autorului”.

Nichita Stănescu, *ca nume de autor*, cum remarca și Daniel Dimitriu, în exacta și aplicata lucrare *Nichita Stănescu. Geneza poemului* (tipărită la editura Universității „Al.I. Cuza” Iași, în 1997), apare în antologia *Sub semnul revoluției* (1959) – unde debutează alături de Florența Albu, Cezar Baltag, Constanța Buzea, Anghel Dumbrăveanu, Romulus Vulpescu și alte, la această oră, ilustre personalități ale „generației '60”. Este prezent aici cu patru poeme: *Sirena lui Roaită*, *Cînd soarele viu...*, *Sfârșit de iarnă în treizeci*

și *trei*, *Dans pe tobe*. Texte reluate, cu excepția lui *Sfârșit de iarnă în treizeci și trei*, în ceea ce a fost considerat, chiar și în unele dicționare, ca debut editorial – *Sensul iubirii*, publicată în 1960. E drept că inclusiv autorul a evitat să rememoreze, ca debut editorial, apariția în antologia menționată, deși creatorul celor *11 Elegii* a revoluționat poezia românească postbelică. Mircea Martin afirmă apodictic: „Nichita Stănescu este autorul celei de a treia revoluții poetice în limba română, după aceea eminesciană și argheziană”. Un alt debut, renegat și acesta de autor și care a făcut deliciul colegilor de boemă din vremea studenției sale, a fost *Argotice. Cîntece la drumul mare* – recuperate tipografic abia în 1992.

Nichita Stănescu a avut numeroși admiratori, dar și numeroși detractori, dintre ultimii am putea aminti pe Gheorghe Grigurcu sau Mihai Ursachi.

Cum sublinia și Daniel Dimitriu, în lucrarea amintită, „N.S. se angajează în bătălia eroică începută de Labiș”; care, prin *Primele iubiri*, „reintegrează poetul în mitul creației”, apelînd la *eul* rostitor, *eu* care își începe la Stănescu cursa depersonalizării sale cu *Sensul iubirii* (a se observa apropierea dintre titlurile volumelor celor doi poeți!). Deși poate părea forțată la prima vedere, în fapt Nichita Stănescu a fost cel mai autentic continuator al lui Nicolae Labiș, în ce privește lirica „socialistă”, dacă putem apela la acest

barbarism, chiar dacă a folosit cu totul alte unelte și mijloace; realitate bine intuită și convenabilă cerberilor cenzurii comuniste. Să nu uităm că Nicolaie Manolescu, într-un editorial apărut anul trecut în *România literară*, îl numea pe Nichita Stănescu – poet comunist. Subliniez filiația labișiană a poetului pentru că, ciudat, după '89, nimeni, sau aproape nimeni nu-i mai conexează și lasă să se înțeleagă, prin această atitudine, că se apela la aceasta ca o vamă dată comandamentelor ideologice ale momentului și nu avea temei în realitate. Ca argument suplimentar, privind această viziune, este că Labiș a dispărut din manualele postrevoluționare în mod abuziv, așa cum abuziv a fost introdus de regimul comunist, care apela pentru aceasta la o grilă specifică, departe de cea axiologică. Nichita Stănescu a fost evident atins de un oportunism cronic, care-i asigura o largă comoditate pentru sine, dar și o înțelegere pe măsură de la puterea de atunci. El s-a manifestat ca un poet de curte, recunoscut și ascultat ca atare în cabinetele 1 și 2. Alexandru Condeescu remarca, în secvențele biografice ce însoțesc *Ordinea cuvintelor*, în legătură cu poetul și bunii săi prieteni că, în anii '50, „spre a supraviețui artisticește sînt obligați să publice în presă lucruri convenționale”. Or, după douăzeci de ani de la acele vremuri, la începutul anilor '80, autorul *Necuvintelor* devine propovăduitorul unei viziuni în contra

poetilor. Prezent la o întâlnire cu muncitorii de la Uzinele „23 August” – care i-au dăruit o carte cu foi de tablă pe care erau scrise poemele sale – le declară acestora că visul lui ar fi să lucreze la strung, alături de ei, că așa ar trebui să facă toți scriitorii etc. Chiar dacă era o metaforă, conducerea de partid a știut să folosească din plin această afirmație în contra generației ‘80, ce începuse a se afirma la acea vreme. Drept urmare, mai toți au fost „sfătuiți” a continua să lucreze prin fabrici și uzine, pe ogoarele patriei, să facă naveta sau să se îngroape în școli uitate de lume, fără speranța că acest calvar s-ar putea sfârși într-o zi. Așa au fost transformați în „poeți de duminică” și, grație acestei neinspirate intervenții a poetului, N.S. a fost unul dintre puținii autori la care puterea comunistă lua seamă. De altfel, la 37 de ani, era publicat în colecția *Cele mai frumoase poezii* (1970), iar la 42 de ani, cu *Starea poeziei* în B.P.T. (1975). În prefața la acest volum, Aurel Martin precizează: „Ca *homo cosmicus*, poetul are ambiția de a fi un „om total”, în accepție marxistă, reprezentativ pentru umanitate. Dornic să-i ia acesteia pulsul și să-i intuiască devenirile. Capabil să o vadă ca o unitate a contrariilor, eroică în sublimitatea supraviețuirii ei, eliberându-se de anacronic, traversând anotimpuri tropice, biruind intemperiiile, evoluând mereu nemulțumit, având neconținut înscris pe steag, ca simbol al progresului,

roșul vertical”. Ioan Pop, în monografia sa, *Nichita Stănescu – spațiul și măștile poeziei* (1980), „nu poate trece, desigur, cu vederea inegalitatea acestui itinerar, concesiile de circumstanță, insuficiența spiritului critic la un poet fascinat tocmai de propria sa libertate interioară. (Cine n-a fost surprins, de exemplu, că, în anii deplinei maturități artistice, alături de *Oul și sfera* a putut apărea *Roșu vertical*, în 1967 – iar lângă *Necuvintele*, foarte diluatele compuneri din *Un pământ numit România* (1969)?”. Oricum, nu noi sîntem chemați a-l judeca pe poet, o vor face mai bine și mai detașat – în viitorul care vine – „nenăscuții oameni”. Este mult prea mare și prea important ca poet, Nichita Stănescu ca să ne oprim doar la latura lui civică, prea puțin glorioasă.

Nichita Stănescu a știut a recupera și a servi pentru construirea universului propriu, cum spune și Aurel Martin, în prefața amintită, „lumi cutreierate de monadele lui Leibniz și de arhei eminescieni, de valori primordiale și nemuritoare, timp, dragoste (în spirit ideatic), patrie, cunoaștere, tradiție, logic și absurd, solar și lunar, țăr murit și nețăr murit, diafan și senzual, serafic și infernal, celest și terifiant, cifrînd barbilian, în ecuație antonpannescă, «risu-plînsul» existențial, «psalmii» și «horele» argheziene, retorica bogziană, testamentul văcărescian și interogațiile lui Gr. Alexandrescu, certitudinile lui Bolintineanu și cîntecul bătrînesc etc.”. N.S. a trăit într-o stare de continuă criză – adevărata „stare

a poeziei”, pentru poet; criză a limbajului, a universurilor poetice, a intrării sau ieșirii din orizonturile clasice. A fost un revoluționar care-și impune și nu de puține ori reușește a se elibera de sub tirania vechilor sau chiar mai apropiatelor modele, dar, de remarcat, fără a le trăda; un strălucit elev al avangardiștilor, mai ales români. Poetul s-a dovedit a fi un Proteus – care încearcă toate măștile care încap într-o „viziune a sentimentelor” cât mai polimorfă. Autorul *Operelor imperfecte* face parte din stirpea poezilor vizionari; cum remarcă I. Negoitescu, aceștia nu acordă credit elaborării proprii, nu se consideră autori, ci inspiratori”. Poetul este de necuprins într-o anumită ramă, dedat experimentului pînă la cvasiepuizarea lui, criptic, dar nu de puține ori practicant al unei poezii laxă – coborînd din Topîrceanu – pe care de altfel îl și admira. *Poiesisul* său se desfășoară în spațiul purei potențialități a sensului. Autoreferențial pînă la saturație, cuprins de neliniști și spaima de timp, doar creația îi pare eliberatoare, chiar poemul care se naște din această căutare. N.S. a scris o poezie invadată de metafore „de factură analitică” – cum spune Dan Laurențiu, îmbibată de referințe cognitiv-filosofice, uneori filosofarde. Un discurs abstractizant, neimplicat, ca dintr-o altă lume, caracterizează demersul liric stănescian. Haiduc în lumea cuvintelor, aproape că uită că ele nu sînt doar sau numai concepte. Poetul

practică un discurs îmbătat și îndrăgostit de propria sa desfășurare, de mirajul neostenit al rostogolirii cuvintelor. Un veritabil narcisist al judecăților în sine; un ludic fără limite se arată poetul odată cu cele *11 Elegii*. Abstract, chiar abscons, fără profunzimele barbilene, lipsit uneori de carnea concretului, de viața realului, poetul se lăfăie în marile saloane ale neantului, îngropîndu-se în definiții gnostice care, uneori, frizează banalul. Reacțiile poetului sînt la stimuli de factură noțională. El încearcă o descoperire a ființei, a ființei cuvîntului, pornind de la Parmenide, dar fără a trece prin Heidegger. Construiește o ontologie precară și exterioară, cu o subțire haină hegeliană.

Tema fundamentală a liricii stănesciene, susține Ștefan Aug. Doinaș, este „divorțul dintre real și imaginar, dintre lume și eul poetic”, iar tema esențială a lirismului lui este, în opinia aceluiași, „postularea și trăirea adecvată a *increatului*”.

Dacă Mallarmé spunea, în veacul trecut, că poezia nu se face cu idei, ci cu cuvinte, poetul nostru, în jumătatea a doua a acestui secol este și mai radical, pentru el „poezia nu se scrie cu cuvinte”, ci, se înțelege, cu „necuvinte”.

„În fața limbajului Nichita Stănescu (remarcă Ion Pop în monografie) pune și își pune întrebări pe care alți poeți le-au rostit în fața cosmosului”. În scenariul mitic stănescian esențială este tensiunea

limbajului care tinde spre un orizont de semnificații doar bănuite, dar niciodată pe deplin exprimate. Pentru N.S. chiar această tensiune definește însăși condiția poeziei. Dacă Tudor Arghezi caută „cuvinte potrivite”, în continuarea lui, Nichita Stănescu stabilește „ordinea cuvintelor”. El se află „la vama dintre gândirea în imagini și gândirea în noțiuni”. Parafrazând pe Lautréamont, Nichita Stănescu spune despre sine, într-un autoportret:

„Eu nu sînt altceva decît
o pată de sînge
care vorbește”.

Pentru Ion Pop „între *cuvînt* și *necuvînt* discursul poetic construiește construindu-se, spectacolul mitic al propriei geneze.” Simulînd limbajul științific, cum remarcă și N. Manolescu, mai ales în *Elegii*, dar și, de exemplu, în *Noduri și semne*, N.S. a putut impresiona și cu ușurință seduce pe umaniști, conținutul noțional al poeziei devine secundar și se afirmă primordial forma de expresie, altfel zis, *stilul*, mod de a imagina prioritatea *poeticului* în fața perspectivei comune și comode asupra lumii. Nu lipsit de maniere – așa cum sînt definite de G.R. Hocke – se arată N.S. în *Laus Ptolemaei*, unde vom descoperi o ploaie de „sufisme lirice”, de „false silogisme” etc. prezente,

de multe ori dominante în următoarele volume, de la *Măreția frigului* la *Epica Magna* sau *Opere imperfecte*. Cum ar spune Hugo Friedrich, la N.S., „poemul nu înseamnă, ci *este*”, în el ne aflăm într-un spațiu dominat de combinări și deveniri, uneori derutante pentru un ochi mai puțin experimentat, ale traiectoriei cuvîntului. Într-o structură sintactică normală descoperi conținuturi paradoxale, „imposibile”, de-a dreptul „aberante”, pentru logica cea de toate zilele. Cum spune N. Manolescu, pentru autorul *Respirărilor*, „*postura* e principalul izvor de lirism”.

„Starea poeziei – afirmă Paul Georgescu în 1984, a fost *ab initio*, o aventură a existenței; după *Elegii*, starea existenței devine o aventură a poeziei”; ca atare, creația lirică devine o *Iliadă a spiritului* în care este narată, cum spune poetul, „războiul cuvîntului cu cuvînt și al verbului cu verb”. Drept urmare, „descoperirea *necuvintelor* îl face și să definească poezia ca realitate a procesului despărțirii de cauze, de efecte, de mijloace” (Daniel Dimitriu).

Autorul lucrării *Nichita Stănescu. Geneza Poemului* are dreptate cînd afirmă: „N-am înfîlnit la nici un alt poet român o atît de insistentă raportare la ceea ce este el ca poet și, implicit, la ceea ce face el ca poet”. Este în faptul operei sale marea, aproape unica obsesie ce l-a urmărit din început pînă la ultimul vers scris sau dictat, cînd încă se afla în „căutarea tonului”.